

crkva u svijetu

RAZGOVORI

SMIJEMO LI SE ODREĆI TEODICEJSKOG PRISTUPA BOGU?

Cvitan Radišić

Današnji se ljudi, gledom nazora na svijet, sve više polariziraju u dvije glavne skupine: vjernike i nevjernike. To polariziranje postaje sve dinamičnije i brže. Ima doduše i treća skupina: to su ljudi u sumnji, agnostic, liberalci, umorni, apatični ili praktični materijalisti i bezbrižni hedonisti. Glavna je oznaka ovih posljednjih minimalna briga ili, bolje, potpuna nebriga za vjeru i vjerska pitanja.

U ovom ćemo se osvrtu ograničiti samo na teiste i ateiste koji svjesno prihvaćaju ili odbacuju Boga, s posebnim naglaskom na stanovište teističkog gledanja na svijet.

Najprije ćemo potvrditi da su svi ljudi, bili oni teisti ili ateisti, dužni tražiti istinu, temeljnu i sudbonosno istinu: da li Bog postoji ili ne postoji? Je li on stvarnost ili puka projekcija naše psihe? Ta je dužnost nužna i nezaobilazna, bez obzira na opredjeljenje.

Neki razlozi nevjere

Ako se upitamo zašto je u pogledu pitanja Božje opstojnosti među ljudima tolika sumnja, zbrka i nesigurnost, možemo spomenuti neke objektivne i subjektivne razloge takvu stanju. Istaknemo li današnji tempo života, pretjeranu brigu za ovozemaljsko, društveni angažman, te silno zapljuskivanje životnom problematikom, nabrojiti ćemo samo neke razloge zašto ljudi olako odvrćaju brigu od spomenutog pitanja. Mogli bismo također kao razlog današnjem ateizmu spomenuti i krivo shvaćanje i prikazivanje Boga i njegovih vlastitosti. U ljudskoj se slici Boga vrlo često Bog zamišlja nekim diktatorom, koji s četom policajaca-anđela

jedva čeka da uhvati prekršitelja-čovjeka, da ga kazni — što odvrća od prihvaćanja takvog Boga, jer Bog nije takav.

Ipak se kao temeljno pitanje i kamen spoticanja za mnoge spominje problem zla u svijetu. To pitanje zahtijeva posebnu, veću studiju. Valja ga ipak rješavati. Bog je stvorio ljude razumnima i slobodnima, a ne mrtvim automatima. Stoga i ljudi mogu i moraju biti suodgovorni za zbivanja u svijetu. I ne smijemo zaboraviti da mnoga zla dolaze baš od njih.

Navedimo još jednu opću zapreku prihvaćanju vjere i Boga: to je vrlo često indiferentna i vjerski neraspložena okolina.

Naravno, uz ove spomenute razloge i okolnosti postoje i drugi, najčešće subjektivni razlozi i motivi: osobni indiferentizam, hedonizam, sebičnost, oholost, blagostanje i samozadovoljstvo. Svakako, kako vidimo, postoje subjektivni i objektivni razlozi da se mnogi olako zabave sami sobom i u tom smislu zaborave na Boga, dotično da nekima prisutnost Boga i uopće njegova egzistencija nisu zanimljive, pa ni prihvatljive. Stoga ih oni u svojemu shvaćanju poriču i niječu.

Naša krivnja i propust

Prije nego prijedemo na filozofski aspekt postavljenog pitanja, pogledajmo i na njegovo životno, praktično značenje. Problem Boga danas, očito, nije samo misaoni problem, to je istodobno i životno, možemo slobodno kazati društveno pitanje. Bog se pokazuje čovjeku najprije preko čovjeka. U tom smislu ćemo napomenuti misao II. vatikanskog sabora, koji upozorava da je loš primjer vjernika nerijetko uzrokom širenju ateizma. Ovdje u prvom redu dolaze u obzir lovci za novcem i dobitkom, kojima je, kako kaže sv. Pavao, bog — truh, iako se izvana pokazuju vjernicima. Ti su nam »vukovi u ovčjoj koži« uvijek i samo škodili. I danas ti predstavljaju važnu prepreku, posebno ljudima Trećeg svijeta, da upoznaju pravoga Boga.

No ne samo kapitalisti velikog kalibra, nego i oni manji, koji zlorabe vjeru i kršćanstvo, predstavljaju veliku zapreku širenju vjere. S tog stajališta ateisti i liberalci imaju pravo kad prigovaraju teističkom lice-mjerstvu, iako, naravno, nemaju pravo kad stvar generaliziraju i vladanje pojedinaca prenose na čitavu religioznu zajednicu. Povijesna uloga Crkve, evanđelja i svetaca dovoljno je snažna da ih razuvjeri u njihovu pogrešnom generaliziranju.

Posebnu zapreku širenju vjere i prihvaćanju Boga predstavljaju otpadi i sablazni službenika vjere. No i to spada u posebno poglavlje.

Spominjemo sve ovo samo kao ilustraciju da svi vidimo kako je danas važno, unatoč svim tim propustima, potvrđivati i misaono dokazivati prisutnost Boga u svijetu, dotično njegovu vječnu egzistenciju. I baš zato jer se ljudi u životu susreću s kojekakvim subjektivnim i objektivnim razlozima koji im ometaju da jasno i ispravno poimaju Boga, bezuvjetno je potrebno češće i sustavnije iznositi svjedočanstva i umske dokaze o Božjoj opstojnosti i Božjim atributima.

A što se događa? Namjesto zauzetosti u promicanja te najvažnije istine, osjeća se općenit zastoj, zamorenost, mrtvilo. Javlja se stanovita pomutnja ili se pitanje uopće ne uzima u obzir. Ovdje ne mislim samo na filozofsko-teodicejsku obradu, nego i na praktičnu, većini ljudi dostupnu primjenu dokaza. Ne smijemo ipak prešutjeti knjige dra Bože Vuće, teodiceju dra Ante Kusića, Brajčićevu brošuru *Bog* i priručnike pok. Stanka Weissgerbera (*S Kristom kroz mladost i Vjerom u život*), ali ne možemo kazati da nam je to dosta i da se dovoljno služimo tim knjigama. Osim toga moramo priznati da u našim dokazima i izlaganjima Božje opstojnosti ima previše apstraktnih pojmova, a malo konkretnosti i životne svježine.

S druge strane zapaža se još jedna opasnija stvar. Čovjek se katkad čudi kolika i kakva sumnja i nesigurnost vlada i u nekim kršćanskim krugovima kad se počnu iznositi dokazi za Božju opstojnost. Tako neki, pa i na javnim skupovima, izražavaju mišljenje da se Božja opstojnost ne može sigurno dokazati, ili to stavljaju u sumnju. No ako kršćanin, pogotovo predvodnik vjere, nije uvjeren da se razumom (*naturali lumine rationis*), kako to tvrdi I. vat. sabor, može sa sigurnošću dokazati Božja opstojnost — kako će onda on na druge djelovati?

Podsjetit ću samo na Tomu Akvinskoga i njegove dokaze (*quinque viae*). Mislim da se ne smijemo odricati ovog velikog genija i njegovih putova. Jer, doista, stvari moramo prići razumno i racionalno. Toma je u tome majstor. Pokupio je i sabrao što je ljudski um u tome postigao. Trebalo bi i danas ići njegovim stopama. On je sve to sistematizirao i na zgodan način izložio. Postupak mu je jasan i logičan, dokazi snažni i uvjerljivi. Navedimo neke: iz kauzaliteta, iz gibanja, iz kontingentnosti, iz reda u svijetu. Toma logično zaključuje da nema učinka bez uzroka i Uzročnika.

Na žalost, danas se i među kršćanskim profesorima može čuti uzrečica da Tomini putovi ništa ne uvjeravaju o Božjoj opstojnosti. A kad se takvima postavi pitanje, oni kažu, možda subjektivno ispravno: Krist je meni dokaz i Biblija. Međutim, na širem planu stvar se ne bi smjela tako pojednostavniti i pomalo fideistički braniti. Ne potcjenjujući Bibliju kao dokaz, mislim da nije dopušteno, ako ni zbog čega drugoga, to zbog onih milijarda kojima Biblija nije poznata zanemarivati jednostavno filozofske, a isticati samo teološko-biblijske motive. Ako se naravnim putem ne bi mogao otkriti Bog, slab bi dokaz bila i sama Biblija, posebno onima koji je ne prihvaćaju i u nju ne vjeruju.

Čini se da je nemoguće prihvatiti mišljenje da bi pravedni Bog, koji hoće da se svi ljudi spase, dao ljudima samo Bibliju kao putokaz k Njemu. Ne bismo smjeli zaboraviti na jasnu potvrdu Biblije, posebno misli sv. Pavla, da je Bog ljudima dao naravni zakon i um, dotično razumsku mogućnost da ga svojim razumom upoznaju i slijede. Pogrešno je stoga na širem, objektivnom planu zanemarivati filozofske putove i dokaze, naravnu nit koja nas vodi k Bogu. Ako itko, to bi morali znati profesori teologije.

Još čudnije ispada kad jedan broj pisaca i predavača tako postavlja odnos između naravne i objavljene vjere da se dobiva dojam kao da su te

dvije vjere suprotne. To također proizlazi iz istog izvora, omalovažavanja naravne, teodicejske, spoznaje u pitanjima vjere i potvrđivanju Božje opstojnosti. Međutim, onaj isti Bog koji je dao čovjeku um i prirodenu težnju i sposobnost da traži i otkriva istinu — taj isti Bog dao je i svoju objavu. Istina ne može istinu isključivati, Bog ne može sebi protusloviti, kaže Drugi vatikanski sabor.

Očito da se naravna (filozofska) spoznaja i objava upotpunjuju. Potrebne su nam jedna i druga. *Gratia perficit naturam* — milost usavršava narav, tako i objava naravnu spoznaju o Bogu. Stoga je, čini se, više znak vlastitog duhovnog siromaštva nego uvjerljivosti i kakva dokaza, kada se u predavanjima emfatično naglašava: mi imamo biblijsku objavljenu vjeru i to nam je dovoljno. Opet se tu zapaža obična jednostranost i neshvaćanje nužne potrebe za skladom i nadopunjavanjem razuma i objave.

Naravno, sve ovo iznosimo zbog temeljnog pitanja Božje opstojnosti i sve jačeg zamaha ateizma. Taj ateizam neće zaustaviti samo navođenje Biblije nego više jasno i sustavno, umsko, naravno dokazivanje i uočavanje Božje opstojnosti i nazočnosti u svijetu. Jer kada netko tobože originalno, što se danas događa, spomene neki rizik i skok, ateist mu može s pravom odgovoriti: »Ti skači kako hoćeš i koliko hoćeš, ja tražim logiku i dokaz!«

Praktična napomena

U razgovoru s ateistima prilikom iznošenja i tumačenja našeg uvjerenja bezuvjetno se moramo čuvati polemičnog stava i oštrih riječi. Jedini motiv koji nas vodi morao bi biti ljubav prema istini i bližnjemu. Kada pak dolazimo do nekih poteškoća i objekcija koje nam sugovornik iznosi, kao prvo moramo priznati ozbiljnost problema i težinu poteškoća, ali moramo naglasiti da nam pojedine poteškoće ne daju pravo da nijećemo jasne istine i spoznaje; tako u ovom slučaju pojedine poteškoće ne daju pravo da se zanijeće Božja opstojnost kao sigurna činjenica do koje dolazi ljudski razum. Kao što na drugim područjima razne poteškoće nastojimo otkloniti, a da ne zanijećemo glavnu istinu, tako je potrebno i na ovome području.

I konačno, bit će mi posebno zadovoljstvo ako ovaj prilog uspije pokrenuti duhove, ako uzmogne pobuditi jače zanimanje i angažiranje oko ovoga pitanja. U tom smislu neka mi bude dopušteno zamoliti ljude od pera da doprinesu svoj obol osvjetljenju i učvršćenju istine o Božjoj opstojnosti u ovom našem skeptičnom vremenu.